

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Van actie tot zelfverwezenlijking: routes van toetreding tot radicaal- en extreemrechts

Sterkenburg, N.

Citation

Sterkenburg, N. (2021, May 19). *Van actie tot zelfverwezenlijking: routes van toetreding tot radicaal- en extreemrechts*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3176648>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3176648>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <https://hdl.handle.net/1887/3176648> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Sterkenburg, N.

Title: Van actie tot zelfverwezenlijking. routes van toetreding tot radicaal- en extreemrechts

Issue Date: 2021-05-19

6. SPANNINGZOEKERS: VAN PROVOCATIE NAAR GROTERE STRIJD

Dit hoofdstuk is het eerste van vijf empirische hoofdstukken waarin verschillende routes van toetreding van radicaal- en extreemrechtse activisten zullen worden geschetst, die zijn te onderscheiden aan de hand van data uit levensloopinterviews, aanvullende interviews en observaties. Vervolgens zal aandacht worden besteed aan hoe het hun na toetreding vergaat. In dit hoofdstuk staat de route centraal van radicaal- en extreemrechtse activisten bij wie het activisme begint met een hang naar provocatie, een spannend leven en een lage zelfbeheersing – al zal er voor de leesbaarheid stevast worden gesproken van Spanningzoekers. In hun tienerjaren belanden zij in een provocerende jeugdschuld-cultuur. Maar waar leeftijdsgenoten op een zeker moment besluiten dat zij zich niet langer willen afzetten tegen de maatschappij en hun omgeving, treden Spanningzoekers toe tot radicaal- en extreemrechts.

In dit onderzoek zijn acht geïnterviewden als Spanningzoeker aangemerkt.

Figuur 6.1 Geïnterviewde Spanningzoekers

NAAM	FORMATIE	LEEFTIJDSCATEGORIE	ACTIEVE JAREN	OPLEIDINGSNIVEAU
OLIVIER	Freelance	25-40	2003-heden	Mbo
PIM	Freelance	25-40	2001-2005 2012-heden	Mbo
JEROEN	Identitair Verzet	25-40	2002-heden	Mbo
ROB	Identitair Verzet	25-40	1994-heden	Hbo
EDZE	DTG/NV	25-40	2003-2008 2016-heden	Vmbo
ART	Formatie 1	18-24	2011-heden	Vmbo
MARTIN	Formatie 3	25-40	2000-heden	Lts
JOS	Formatie 4	25-40	2004-2008	Hbo

In de eerste vier paragrafen zullen de verschillende elementen voorafgaand aan de toetreding worden beschreven, namelijk (1) uitgangspositie, (2) mogelijke katalysator, (3) identiteitsbeleving en (4) morele steun. Vervolgens zullen in de vijfde paragraaf motieven aan bod komen die hebben meegespeeld bij toetreding. In de zesde paragraaf zal worden beschreven hoe het Spanningzoekers na hun toetreding vergaat: welke activiteiten voeren zij uit en wat zijn hun ervaringen? In de zevende paragraaf zullen hun motieven om actief te blijven worden besproken en in de achtste paragraaf komen de kosten en baten van hun activisme aan bod. De overige observaties en een eventuele exit worden in de negende paragraaf besproken. In de conclusie zal een kort overzicht worden gegeven van de belangrijkste bevindingen.

6.1 SPANNINGZOEKERS: UITGANGSPOSITIE

Spanningzoekers hebben roerige tienerjaren, waarin zij op lokaal niveau actief zijn in een jeugdgroep. Samen met leeftijdsgenoten zijn ze volop aan het provoceren, variërend van het vernielen en bekladden van bushokjes tot het ostentatief brengen van de Hitlergroet op school. Ze gaan in hun wijk, op school en in het uitgaansleven de confrontatie aan met andere jeugdgroepen – met name groepen waarvan de leden een migratieachtergrond hebben.

Hoewel Spanningzoekers op dat moment denken dat hun provocaties en gedrag politiek en ideologisch zijn gemotiveerd, zeggen zij terugblikkend dat die ideologische vorming pas na toetreding kwam. Edze (25-40, DTG/NV): ‘Je bent nog jong. Dus met een Nederlands vlaggetje op je mouw dacht je al gauw: ik ben politiek gezind. Maar ik wist niks van politiek, joh.’

Neiging tot provoceren

Van de acht voor dit onderzoek geïnterviewde Spanningzoekers verkeerden er zes voorafgaand aan hun activisme in de hardcorescene of maakten deel uit van de gabbercultuur. De overige twee begaven zich in een provocatieve subcultuur die zich het best laat omschrijven als ‘skinheadbeweging’, waarbinnen veel neonazi-symboliek wordt gebruikt, zoals Keltische kruizen, kisten met witte veters en het hebben van een kaalgeschoren hoofd.⁴⁴³

Pim (25-40, freelance) maakte onderdeel uit van de gabberbeweging en droeg een bomberjack met een Nederlands vlaggetje. Hij en zijn vrienden (onder wie Martin, 25-40, Formatie 3) kregen van de schooldirecteur te horen dat ze

bepaalde kleding niet meer mochten dragen. ‘Een meisje had tegen de directeur gezegd dat Lonsdale racistisch was. Dus toen hadden ze (de school, NS) de Anne Frank Stichting opgebeld en een brief naar ons geschreven. Ook al kon de Anne Frank Stichting niks bevestigen, ze wilden toch niet meer dat we het zouden dragen. Dus ik mocht dat vlaggetje ook niet meer dragen. Maar zeg tegen een puber dat hij iets niet mag, en dan gaat hij het helemaal doen.’

De provocatieve subcultuur uit zich niet alleen in de voorkeur voor bepaalde kleding of bepaalde muziek zoals hardcore- en gabbermuziek, maar ook in gedrag. Olivier (25-40, freelance): ‘Turken en Marokkanen vond ik sowieso altijd al kutvolk, en daar stikt het hier van. En toen we in de hardcoretijd kwamen, hadden we allemaal kale koppen. En je weet hoe we er toen allemaal uitzagen. Dus dat botste allemaal enorm hier.’ Rond carnaval of de kermis waren er standaard knokpartijen, die er volgens hem voor zorgden dat er een vriendengroep ontstond op basis van gedeelde ervaringen tijdens gewelddadige confrontaties.

Edze (25-40, DTG/NV) maakte ook onderdeel uit van een jeugdgroep waarbinnen iedereen fan was van hardcoremuziek, al vindt hij niet dat het muziekgenre op zichzelf iets te maken heeft met zijn toetreding tot radicaal- en extreemrechts. ‘Hardcore moet je niet zien als iets wat alleen maar van rechts is. Het is gewoon muziek.’ In zijn woonplaats had hij met zijn vrienden gewelddadige confrontaties met andere jeugdgroepen, waarvan de leden een migratieachtergrond hadden. Wat Edze beschrijft, doet denken aan hooliganisme. Over hoe die gewelddadige confrontaties ontstonden, zegt hij bijvoorbeeld: ‘Nou ja, gewoon op afspraak, bijvoorbeeld. Dan had er eentje ruzie.’ Vervolgens werd er dan een moment afgesproken waarop de ruzie werd uitgevochten.

Thrillseeking: zoeken naar spanning

Het provoceren van Spanningzoekers valt samen met de zoektocht naar een spannend leven. Jeroen (25-40, Identitair Verzet) maakte vanaf zijn veertiende deel uit van een groep ‘Lonsdale-jongeren’: ‘Zo werden we destijds genoemd.

443 Omdat de geïnterviewden menen dat het binnen hun skinheadbeweging vooral draaide om muziek en bijeenkomsten, wordt in dit onderzoek deelname aan de skinheadbeweging nog niet gerekend tot het daadwerkelijk actief zijn binnen de radicaal- en extreemrechtse beweging. De geïnterviewden geven ook aan dat de meesten met wie zij binnen de skinheadbeweging omgingen uiteindelijk weer zijn afgehaakt en zichzelf niet politiek of ideologisch hebben geschoold. Hoewel de skinheadbeweging vol zit met neonazi-symboliek, is het in het geval van de Spanningzoekers doorgaans een opstapje geweest van waaruit zij zich verder hebben ontwikkeld van provocerende jongere tot een ideologisch en politiek gedreven activist.

Het was natuurlijk een stickertje dat we kregen opgeplakt. Voor de meesten was het onbezonnen jeugdigheid. Dat was toen de kick en dat deed je.' Op de vraag wat dat precies inhield, zegt hij: 'Gewoon vechten op straat, woorden op straat, dat soort dingen. Al vrij vroeg, hoor.'

Het zoeken naar spanning uit zich niet alleen in provocatief gedrag en confrontaties met andere groepen, maar ook in het flirten met een subcultuur die als 'fout' wordt bestempeld. Enerzijds doen zij dit omdat ze daarbij in hun provocaties nog verder kunnen gaan dan ze al deden, anderzijds zoeken ze een dergelijke subcultuur ook op omdat ze het spannend vinden.

Jos (25-40, voorheen Formatie 4) is in 2008 uitgetreden bij radicaal- en extreemrechts, maar kan nog steeds met liefde terugdenken aan zijn tijd in de hardcorebeweging en hoe die als 'fout' werd gezien. 'Helemaal die combinatie van hardcore en nationalisme, geweldig toch?' Op zoek naar meer spanning, besloot hij met een vriend naar een borrel van het forum Holland-Hardcore in Utrecht te gaan. 'Fantastisch. Dan sta je ineens oog in oog met lui met witte veters in de kisten en kaalgeschoren koppen. Dat was mooi, dat was leuk. En daar zat ik een keer aan stamtafels te praten met de grote jongens over hun ideologie en hoe dat dan zat, splintergroeperingen.' Rob (25-40, Identitair Verzet) ging op zijn veertiende mee met twee meisjes die White Power-hangers gingen kopen. 'Ik had er wel iets over op televisie gezien en vond het enorm spannend, want daar liepen natuurlijk al die gevaarlijke jongens mee.'

Lage zelfbeheersing

Wat opvalt is dat vrijwel alle Spanningzoekers melden dat zij op jonge leeftijd in de problemen kwamen als gevolg van hun daden. Van de acht geïnterviewde Spanningzoekers kwamen er zes al voorafgaand aan hun activisme met de politie in aanraking. Rob (25-40, Identitair Verzet) was streng opgevoed door zijn vader, die ex-militair was. Maar nadat zijn vader het gezin verliet toen Rob veertien was, viel de complete controle weg. 'Mijn moeder had geen idee wat ze moest doen of hoe ze een controlerende ouder moest spelen. En als je van 'niks mag' naar 'alles mag' gaat, dan ging je wel een beetje van god los. Natuurlijk.'

Hij noemt in verschillende gesprekken geweldsdelicten, variërend van een steen door de ruit tot vechtpartijen bij voetbalwedstrijden. 'Ging ik naar Feyenoord-Ajax. Ajax-fans met een paraplu in elkaar slaan en zo.' Zijn moeder stuurde hem nog even naar zijn vader, maar die slaagde er niet in om Robs gedrag te verbeteren. Daarna ging Rob op zichzelf wonen.

Edze (25-40, DTG/NV) kreeg op zijn zestiende jeugddetentie vanwege een geweldsdelict (volgens hemzelf een privékwestie zonder racistisch motief). Toen hij vlak voor zijn achttiende verjaardag op vrije voeten kwam, leerde hij zijn vriendin kennen. Die zette hem voor het blok. 'Ze zei tegen me: 'Je moet nu wel keuzes maken, want dit gaat echt niet meer.' Iemand hoefde maar te bellen, of ik stond alweer idioot te doen.'

Ook Art (18-24, Formatie 1) heeft een lange reeks geweldsdelicten en kreeg gebiedsverboden wegens geweld in het uitgaansleven. Zo vertelt hij vrij laconiek over de keer dat hij door een man met een Marokkaanse achtergrond in zijn gezicht werd gestoken. 'Het was wel tegen de tien hechtingen aan. Maar het hoort erbij.' Denkt hij er dan niet aan om aangifte te doen? 'Nee, de politie is vijand nummer één.'

De uitgangspositie van de Spanningzoeker wordt gekenmerkt door de neiging tot provoceren, een hang naar spanning en een lage zelfbeheersing. Ze verkeren in een subcultuur waarmee ze qua geweld, mentaliteit (sterk wij-zij-denken ten aanzien van rivaliserende jeugdgroepen) en provocatie lijken voor te sorteren op een activistische carrière binnen radicaal- en extreemrechts. Toch geven allen aan dat de meesten van hun jeugdgroep uiteindelijk niet toetraden. In de volgende paragraaf zal dit verder worden besproken.

6.2 SPANNINGZOEKERS: KATALYSATOR

Als gezegd treden lang niet alle leden van een provocatieve jongerengroep toe tot radicaal- en extreemrechts. Geïnterviewden geven aan dat zij vaak de enige zijn van hun provocatieve jeugdgroep die nog steeds actief is. Jeroen (25-40, Identitair Verzet) vertelt over zijn oude kring van Londsdaal-jongeren: 'De meeste mensen willen uiteindelijk gewoon huisje-boompje-beestje. Beetje leuke dingen doen. En die willen er verder niet over nadenken. Ik geef ze groot gelijk.' Edze (25-40, DTG/NV): 'Sommige mensen van vroeger spreek ik nog weleens. Of dan krijg ik fotootjes doorgestuurd, hebben ze me weer ergens gezien. En als er iets bij hen in de buurt is, dan zullen ze er ook nog wel heen gaan. Maar ze zijn niet zo actief als ik. Ik heb nu andere mensen met wie ik actief ben.'

Wat heeft ertoe geleid dat de voor dit proefschrift geïnterviewde activisten wel die stap hebben gemaakt? Omdat er helaas niet met controlegroepen is gewerkt, zal worden uitgegaan van wat de geïnterviewden hier zelf over zeggen.

Bedreiging van de 'eigen groep'

Geïnterviewden zelf geven twee verklaringen als het gaat om de vraag waarom juist zij wel zijn doorgegaan: 1) ze hebben een interesse in geschiedenis (en soms ook in archeologie), 2) de provocaties dragen bij aan een al aanwezig politiek bewustzijn. Lezen over geschiedenis en/of het volgen van de politiek draagt bij aan het beeld dat Spanningzoekers hebben waarbij de 'eigen' groep wordt bedreigd.

Ook volgens Olivier (25-40, freelance) is deze inhoudelijke component de reden dat hij uiteindelijk toetrad tot radicaal- en extreemrechts, terwijl het merendeel van de vrienden uit zijn provocatieve subcultuur afhaakten. 'Dat was meer een vriendengroep rondom hardcorefeesten. Er zaten een aantal mensen bij die het ook echt interesseerde (de ideologie, NS). En een hoop opvulling. Die een of twee keer meegingen en een shirtje hadden.'

Interesse in geschiedenis

Opvallend veel geïnterviewden hebben een interesse in geschiedenis, en soms in archeologie. Jeroen (25-40, Identitair Verzet) leest veel, bijvoorbeeld over Michiel de Ruyter. Het maakt hem naar eigen zeggen bewust van zijn plek in de geschiedenis. 'Activisme betekent ook liefde voor hetgeen wat je bent, wat je doet en wat je cultureel hebt ontvangen. Waar je wortels liggen. Je bent maar zo'n puntje in de tijdslijn van de mensheid. Jij bent de schakel tussen het verleden en de toekomst.'

Hij werkt met zijn handen, maar had naar eigen zeggen liever archeologie gestudeerd. 'Toen ik jong was, was ik altijd buiten en doen. Ik wilde alles beleven. En toen ging het gewoon niet. Nu denk ik weleens: had je maar... (...) Maar zeg nooit nooit. Als ik nog een keertje een leuke geldprijs win of zo...'

Olivier (25-40, freelance) verzamelt al jaren geschiedenisboeken. 'En niet alleen over de Tweede Wereldoorlog,' zegt hij wanneer hij in zijn kast wijst op het in 1942 verschenen voorleesboek *Moeder, vertel eens wat van Adolf Hitler*. Zijn collectie is breder dan enkel boeken die over de periode 1940-1945 gaan. 'Met name geschiedenisboeken over wat zich hier op het continent heeft afgespeeld. De eenwording van staten en volkeren. Dat vind ik prachtig. Dat is bloed en bodem, in de zin van dat je weet op wat voor grond je leeft.'

Politiek bewustzijn

Rob (25-40, Identitair Verzet) ging steeds meer analyseren wat hij zag in de multiculturele wijk waarin hij opgroeide. 'Ik had niet meer het idee dat wij de leidende cultuur waren in bepaalde delen van Nederland. En dat zag ik in mijn eigen leefomgeving. Ik zat dan op een blanke school, maar ik kwam ook wel in contact met mensen van andere scholen. Daar ging het er anders aan toe. Ik zag dat als er te veel vreemdelingen kwamen, het niet meer op basis van gelijkwaardigheid ging. Maar dat er gewoon om de macht van het aantal... Dus ja, ik maakte daar wel een denksprong in.'

Hij interesseerde zich naar eigen zeggen al sinds zijn tiende voor politiek. 'Toen keek ik een klein beetje die verkiezingsprogramma's en dacht ik: GroenLinks, dat is goed voor de natuur. Ik was natuurlijk enorm naïef. En de Centrum Democraten, dat waren dan hele enge mensen.' Het beeld dat hij in de media zag, strookte steeds minder met zijn eigen ervaringen. 'Als ik boodschappen wilde doen, dan sprak er niemand Nederlands. Dan moest ik in het Engels bestellen. En ik werd af en toe in elkaar geslagen in mijn wijk omdat ik een Nederlander was. Dat is raar toch? Niet om mijn karakter, maar om hoe ik eruitzie. (...) Toen ik dertien was dacht ik al in mijn politiek denken: de Centrum Democraten is een goede oplossing. Want het is ons land, dus waarom moeten wij op de tweede plaats worden gezet? En ja, dat vond ik wel interessant. Het was dus ook in gedachten afzetten tegen de wijk waar ik woonde.' Later in het interview voegt hij eraan toe: 'Je bent als jongere ten eerste op zoek naar een stukje spanning. Maar het was ook maatschappelijk bewustzijn, dat ik dacht: we moeten er nu ook wat aan doen.'

Bij Pim (25-40, freelance) droeg een opeenvolging van gebeurtenissen in zijn tienerjaren bij aan een veranderend politiek bewustzijn: de aanslagen van 9/11 in 2001, de moord op Pim Fortuyn in 2002, de gijzeling van schoolkinderen door Tsjetsjeense opstandelingen in Beslan en de moord op Theo van Gogh in 2004. 'Sindsdien is mijn begrip voor de islam niet meer teruggekomen, nee. Als je nationalistische gevoelens hebt, dan krijg je klap na klap. Dat heeft mij wel gevormd in hoe ik er nu in sta, absoluut.'

Ook voor Art (18-24, Formatie 1) maakt dat het verschil. 'Ik ben gewoon een normale jongen die gewoon met meisjes uitgaat, met vrienden rondhangt. Maar in plaats van dat ik een consumerend, hersenloos figuur ben, denk ik nog wel na over de toekomst. Dat is het enige verschil tussen mij en de rest.'

Een interesse in geschiedenis en/of politiek sterkt geïnterviewden in het idee dat er een grotere strijd moet worden gevoerd omdat de eigen groep en de eigen cultuur worden bedreigd. Hun provocerende houding, zoektocht naar spanning en lage zelfbeheersing in de uitgangspositie worden door het idee van groepsdreiging getransformeerd naar een identiteitsbeleving waarbij zij negatief komen te staan tegen zowel leden van rivaliserende groepen als tegenover mensen met een migratieachtergrond in het algemeen.

6.3 SPANNINGZOEKERS: IDENTITEITSBELEVING

Spanningzoekers raken al op jonge leeftijd gewend aan provocaties, geweld en termen van strijd ten aanzien van rivaliserende groepen. Het idee dat de eigen groep wordt bedreigd is voor Spanningzoekers een mogelijke katalysator waarmee zij hun eigen uitgangspositie omvormen naar een identiteitsbeleving. Hierbinnen cultiveren zij hun eigen provocatieve identiteit en koesteren zij een negatieve attitude ten aanzien van de 'out-group' – waarbij er een duidelijk vijandbeeld is. Ook ervaren zij een gevoel van superioriteit ten aanzien van die 'out-group'.

Provocatieve identiteit

In paragraaf 6.2 is al gebleken dat de interesse die Spanningzoekers in geschiedenis en politiek tonen al bijdraagt aan een liefde voor de eigen groep, die in stand moet worden gehouden en die moet worden beschermd. Dat Spanningzoekers daarnaast vanwege hun gedrag doorgaans met de nek worden aangekeken, versterkt de onderlinge band.

Hoe meer weerstand zij ervaren en hoe meer gewelddadige confrontaties ze hebben, hoe groter de verbroedering. Jos (25-40, Formatie 4): 'Als ik erop terugkijk, dan moet ik er wel om lachen. Ja echt, het gaf een kick, joh. Het was fantastisch. Een enorme knokpartij en vervolgens was iedereen beduusd om zich heen aan het kijken. En lachen: we zijn belaagd met knuppels, kettingen en boksbeugels, maar we lachen nog, haha. Die saamhorigheid, spanning, sensatie. Lekker dat wij-cultuurtje: ons groepje tegen de anderen.'

Rob (25-40, Identitair Verzet) denkt dat het uniforme uiterlijk binnen de hardcorebeweging nog eens extra bijdroeg aan het positieve groepsgevoel: 'Ik schoor mijn kop kaal, bomberjack, Keltisch kruis. Maar het was ook de opkomst van nationalisme in de hardcorescene. Dus toen liepen er ineens duizenden jongeren zoals jij rond. En dat versterkte de onderlinge band.'

Negatieve attitude ten aanzien van de ‘out-group’

Wanneer Spanningzoekers hun attitude ten aanzien van de ‘out-group’ beschrijven, kwalificeren ze dit als een reactie op de rivaliserende jeugdgroepen waarmee zij gewelddadige confrontaties hebben. Martin (25-40, Formatie 3) vertelt over ‘de moslimjeugd’ op de lts waar hij zat: ‘Die waren nooit gezellig. Altijd al. Vertoonden agressief gedrag. Mensen in elkaar slaan om eigenlijk helemaal niks. Als je ze geen sigaretje gaf, dan had je het gezeik al te pakken.’ Hij schat dat hij vijftien of zestien jaar oud was toen hij zichzelf daar vragen over begon te stellen. ‘Je hebt voor jezelf wel een beeld: die multiculturele samenleving werkt niet. Er is heel veel geweld onder etnische groeperingen en waar komt dat etnische geweld vandaan? En waarom is dat?’

Edze (25-40, DTG/NV) kon aanvankelijk nog wel begrip opbrengen voor rivaliserende jeugdgroepen. ‘Dat waren ook nog jonge kinderen. Die kan je niet helemaal vergelijken. Maar naarmate je ouder wordt... Die gasten veranderen ook gewoon niet, weet je. Ze blijven antiwesters. Sommigen zullen misschien wel gedag zeggen, maar daar houdt het ook wel een beetje mee op. Zodra ze de deur achter zicht dichttrekken, is het weer een gemeenschap. En dat kan je ook niet mengen.’

Hij heeft het idee dat de ‘out-group’ ook niet met hem wil samenleven: ‘Ze zeggen het ook gewoon: dat ze een hekel hebben aan Nederlanders. Gaat nergens over. Kijk naar Zaandam, die vlogger, idioot (Ismail Ilgun, NS). Als je mij zo van mijn fiets trapt, trap ik je tanden eruit.⁴⁴⁴ Maar ja, omdat ze met groepen zijn, voelen ze zich machtig. (...) Dat is hun gedrag: arrogant, grote smoel. En als het erop aankomt, alleen in groepsverband. Ze krijgen hier een opleiding. Alles wat ze willen is mogelijk in Nederland. En dan ga je zo opstellen tegenover Nederlanders. En dan vinden ze het gek dat jongeren, dat mensen het zat zijn. Dat is niet zo gek. Kijk alleen al naar de cijfers, dat zegt toch genoeg?’

Superioriteit

Als gezegd, Spanningzoekers zijn van mening dat de eigen groep moet worden beschermd – in de breedste zin van het woord. Dat kan zich uiten in een

⁴⁴⁴ Dit deed Ilgun zelf niet, maar een jongere uit de wijk. Ilgun filmde de gebeurtenis, plaatste het op zijn YouTube-kanaal en kreeg als gevolg van de video landelijke bekendheid in 2016.

voortzetting van de beschreven gewelddadige confrontaties met rivaliserende jeugdgroepen met een migratieachtergrond om die te laten zien wie de baas in de wijk is. Maar het uit zich ook in het verlangen om bijvoorbeeld te streven voor het behoud van de eigen cultuur – die zij superieur achten aan andere culturen.

Het ideaalbeeld van Jeroen (25-40, Identitair Verzet) is een Nederland zoals hij dat in de eerste tien jaar van zijn jeugd heeft gekend. ‘Mijn doel is uiteindelijk dat Nederland weer is zoals Nederland was. Dat zal nooit meer gebeuren waarschijnlijk, het verandert altijd. Maar dat de Nederlandse cultuur de leidende cultuur is en dat bijvoorbeeld Nederlands gewoon de verplichte voertaal is op straat wanneer jij een Nederlands paspoort hebt. Dat soort dingen.’ Jeroen benadrukt tijdens het interview meerdere malen dat hij niet handelt uit haat naar andere groepen, maar dat zijn activisme hoofdzakelijk wordt ingegeven door een diepe liefde voor het Nederland dat hij ziet veranderen: ‘Gewoon omdat ik het echt zo erg vind, ik kan er echt om janken af en toe.’

Confrontaties met de ‘out-group’ geven Spanningzoekers ook een gevoel van superioriteit, zeker wanneer die gepaard gaan met het doen van racistische uitlatingen. Zo vocht Jos (25-40, Formatie 4) voorafgaand aan zijn toetreding tot radicaal- en extreemrechts met een donkere jongen op school, waarbij hij riep: ‘Rot op man, [n-woord].’ Daarover zegt hij nu: ‘Ik schold hem uit op zijn huidskleur. Dat was eigenlijk de eerste keer. (...) Het gaf een gevoel van... Ja, weet niet, ik schrok ervan. Ik dacht: wat zeg ik nou? En tegelijkertijd gaf het ook wel weer een gevoel van macht.’ Hoewel Jos denkt dat hij het niet vanuit haat riep, was het voor hem wel een sleutelmoment – al was het alleen maar omdat zijn omgeving anders naar hem ging kijken. ‘Ik was geen verwrongen persoon vol haat, maar het voelde goed om opgemerkt te worden. Ik kon mezelf profileren. Langzaam maar zeker groeide ik naar die identiteit: me raar gaan gedragen, bomberjackies, kistjes, en het werd steeds extremer. In één keer was ik iemand die als zo’n persoon gezien werd.’

Voorafgaand aan hun toetreding tot radicaal- en extreemrechts ervaren Spanningzoekers qua identiteitsbeleving een sterke positieve identificatie met hun provocatieve identiteit – die samenhangt met een negatieve attitude ten aanzien van de ‘out-group’ met wie zij zo vaak gewelddadige confrontaties hebben. Ook koesteren ze een gevoel van superioriteit ten aanzien van de ‘out-group’. Enerzijds komt dit voort uit de gewelddadige confrontaties waarbij zij menen te

moeten laten zien wie de baas is in de buurt, de wijk of op het schoolplein – waarbij ze neerkijken op hun tegenstanders. Anderzijds worden Spanningzoekers naar eigen zeggen gedreven door een liefde voor de eigen groep, die in etnisch en cultureel opzicht moet worden beschermd tegen de vreemde invloeden die de ‘out-group’ met zich meebrengt en die onwenselijk zijn.

6.4 SPANNINGZOEKERS: MORELE STEUN

Bij de hierboven beschreven identiteitsbeleving hebben Spanningzoekers een vastomlijnd idee tot welke groep zij zelf behoren en wie die ‘eigen groep’ bedreigt. De uitgangspositie, katalysator en identiteitsbeleving dragen er tezamen aan bij dat er een cognitieve opening ontstaat waarbinnen toetreding tot radicaal- en extreemrechts wordt overwogen omdat formaties (aanbieders) voorzien in de behoefte (vraag) van de geïnterviewden.

Meerdere geïnterviewden geven aan dat zij al veel eerder contact hadden met radicaal- en extreemrechtse formaties, maar op dat moment geen interesse hadden om toe te treden. Zo kreeg Art (18-24, Formatie 1) in 2013 op een borrel van NVU-leider Constant Kusters diens biografie, maar het duurde nog anderhalf tot twee jaar voor hij zich bij radicaal- en extreemrechts aansloot. Ook Olivier (25-40, freelance) had op een hardcorefeest weleens een flyer van Stormfront in zijn handen gedrukt gekregen, maar deed er weinig mee. ‘Dat kwam daarna pas, toen ik bij de NVU terecht kwam.’

Met andere woorden: in de uitgangspositie voelden zij nog geen behoefte om toe te treden. Die interesse kwam pas na de gepercipieerde groepsdreiging en nadat hun uitgangspositie was getransformeerd naar identiteitsbeleving. Van de acht geïnterviewde Spanningzoekers werden er twee gerekruteerd en via internet benaderd of ze eens wilden kennismaken. De overige zes legden zelf het eerste contact met radicaal- en extreemrechtse formaties, maar dit was doorgaans via iemand die ze toevallig al via hun subcultuur kenden en bij wie ze vervolgens aanhaakten.

Vlak voor hun toetreding zijn bij Spanningzoekers drie attitudes zichtbaar die samenhangen met hun beslissing om meer te doen dan enkel provoceren: morele steun ten aanzien van radicaal- en extreemrechts, een positieve attitude ten aanzien van racisme, en een positieve attitude ten aanzien van geweld.

Morele steun ten aanzien van radicaal- en extreemrechts

Voorafgaand aan toetreding hebben Spanningzoekers sterk het idee dat ze meer moeten doen dan enkel provoceren. Ondanks hun uitgangspositie waarin een lage zelfbeheersing een rol speelt, meent geen van allen dat ze onbedoeld en onbewust de radicaal- en extreemrechtse beweging in zijn gezogen. Spanningzoekers staan ervoor open om onderdeel te worden van een formatie met een duidelijke radicaal- en extreemrechtse boodschap, maar die moet wel bij hen passen. Jeroen (25-40, Identitair Verzet) had veel op internet gevolgd, maar nog niet een formatie gevonden die bij hem paste. Hij vond Voorpost te veel op Nederland-Vlaanderen geënt en ook met de NVU kon hij zich niet verenigen. ‘Ik heb in principe niks tegen het nationaalsocialisme, maar met het oog op dat er nog vrij veel oorlogswrok is in Nederland...’ Naar eigen zeggen kon hij het ook zijn opa en oma niet aandoen om zich bij de NVU aan te sluiten. Toen Identitair Verzet opkwam, had hij het idee dat dat beter bij hem paste. ‘Het sprak me aan omdat ze niet gelieerd zijn aan het verleden, omdat het echt wat nieuws was.’ Oftewel: pas toen er een formatie voorhanden was die bood wat Jeroen zocht, trad hij toe.

Vrienden uit de jeugdgroep van Pim (25-40, freelance) sloten zich aan bij de NVU en zetten later zelf een nationaalsocialistische formatie op. Maar daar kon Pim zich niet in vinden. ‘Met hakenkruisen en zo, dat heeft mij nooit getrokken. Ze zeggen steeds: ‘De Joden zijn de schuldigen.’ Maar what the fuck jongens, ik heb nog nooit een Jood gezien. Ja, een keer bij Ajax misschien.’ Pim ging meer feesten, terwijl zijn vrienden zich ideologisch ontwikkelden. Wel volgde hij via internet wat er allemaal aan radicaal- en extreemrechtse formaties was. ‘Ik hield Pegida al wel in de gaten, dat was altijd in Dresden. Toen kwam die in Keulen, daar ben ik heen gegaan. (...) En daarna kwam het naar Nederland (in 2015, NS). Toen heb ik me daar meteen bij aangesloten (bij de eerste demonstratie, NS).’

Art (18-24, Formatie 1) merkte bij discussies met een NVU-lid op het voormalige sociale-mediaplatform Hyves (in 2013 opgeheven) dat zijn gedachtegoed niet ver van de NVU afstond – ook al had hij toetreding na een eerdere ontmoeting met NVU-leider Kusters afgehouden. Na veel internetdiscussies kwam hij erachter dat de NVU het dichtst bij hem lag, qua gedachtegoed. ‘Nederland mag dan wel klein zijn, maar zelfs in kleine landjes heb je mensen die zo denken.’

Positieve attitude ten aanzien van racisme

Als gevolg van de negatieve attitude ten aanzien van de ‘out-group’ (zie paragraaf 6.3) hebben Spanningzoeker een positieve attitude ten aanzien van racisme. Dit is al naar voren gekomen in de eerdere paragrafen in dit hoofdstuk, waarbij moet worden benadrukt dat de geïnterviewden hun eigen houding zelf zien als een direct gevolg van hun ervaringen. Pim (25-40, freelance): ‘Ik ben reactionair. Kijk naar al die aanslagen die zijn gepleegd. Zij (moslims, NS) willen niet met mij leven en ik niet met hen.’ Of denk aan uitspraken zoals die van Olivier (25-40, freelance), die al in paragraaf 6.1 is geciteerd: ‘Turken en Marokkanen vond ik sowieso altijd al kutvolk. En daar stikt het hier van.’

Jeroen (25-40, Identitair Verzet) vertelt dat de opeenstapeling van ervaringen hem hielp om steeds beter te onderbouwen waarom hij niet meer geloofde in de multiculturele samenleving. ‘Op school kon ik het met iedereen vinden. Dan denk je nog niet zo ergens over na. Al zei je wel dingen als ‘teringbuitenlanders’ of ‘tyfusturk’ als je ruzie had. Je wist het wel, maar je ging met elkaar om en je kennis was nog niet dermate dat je wist of het goed of slecht was. Maar je wist wel dat het (de aanwezigheid van mensen met een migratieachtergrond, NS) niet klopte. Dat wist ik al meteen. En vanaf de middelbare school denk ik al hetzelfde als nu. En het is weleens zoekende geweest en het is geëvolueerd van heel pril, maar ik heb altijd het gevoel gehad dat het niet klopt.’

Morele steun ten aanzien van geweld

Doordat Spanningzoekers al op jonge leeftijd gewend zijn geraakt aan geweld is er voor hen geen belemmering om het gebruik ervan moreel te steunen. Vrijwel alle Spanningzoekers hebben actief geweld toegepast in hun wijk, bij voetbalwedstrijden, op school of bij andere confrontaties die zij bewust opzochten. Zo vertelt Olivier (25-40, freelance) dat hij het binnenvallen van kraakpanden niet ziet als een gewelddadige actie: ‘Dat is gewoon rotzooi opruimen.’

Toch zijn de meesten geen voorstander van actief gebruik van geweld voor politieke doeleinden. Jeroen (25-40, Identitair Verzet): ‘Er moet geen geweld gebruikt worden, want daarmee bereik je niks. Alleen als er geweld tegen je gebruikt wordt, dan wel.’ Pim (25-40, freelance) beschouwt geweld ook als een kwestie van zelfverdediging, al deinst hij er niet voor terug om bij spanningen met andere groepen zelf de eerste klap uit te delen. ‘Maar alleen in een conflict.’ Dat geldt ook voor Edze (25-40, DTG/NV). ‘Als wij een

vergunning (voor een demonstratie, NS) hebben, dan moet je zorgen dat de rest gewoon wegblijft. Zodat wij ons ding kunnen doen. En dat doen ze niet. En dan worden wij als gewelddadig gezien. Maar nee, wij gaan alleen de confrontatie aan.'

Voorafgaand aan hun toetreding tot radicaal- en extreemrechts ervaren Spanningzoekers dat het radicaal- en extreemrechtse gedachtegoed bij hen past. Vrijwel alle geïnterviewde Spanningzoekers treden toe tot een formatie waarvan zij op dat moment het idee hebben dat die bij hun wereldbeeld aansluit. Als gevolg van de vroege socialisatie met geweld kunnen Spanningzoekers zich voorstellen dat er situaties zijn waarin geweld kan worden gebruikt voor het behalen van politieke doeleinden. Hoewel de meesten vinden dat dit geweld enkel mag ontstaan uit zelfverdediging, blijken zij in de praktijk zelf weleens de eerste klap uit te delen wanneer zij dit gerechtvaardigd vinden.

6.5 SPANNINGZOEKERS: MOTIEVEN VAN TOETREDING

In de eerste vier paragrafen is het proces van toetreding van Spanningzoekers in kaart gebracht. Het laat zien hoe iemand van uitgangspositie naar toetreding gaat, maar tegelijkertijd kennen Spanningzoekers ook betekenis toe aan wat zij doen. Om die reden zal in deze paragraaf kort worden genoemd wat voor hen de motieven zijn om zich aan te sluiten bij radicaal- en extreemrechts.

Voorafgaand aan en ten tijde van hun toetreding is er bij Spanningzoekers een instrumenteel motief. Allereerst is het provoceren voor hen een doel op zich, waarbij zij ervoor kiezen om dit in een omgeving te doen met tegenstanders van rivaliserende groepen die zij zelf hebben gekozen. Hierdoor kunnen zij op instrumentele wijze hun eigen sociale omgeving vormgeven waarin het verlangen naar een spannend leven kan worden vervuld. Toetreding tot radicaal- en extreemrechts stelt hen niet alleen in staat om nog verder te provoceren dan zij al deden, maar is voor hen ook een instrument in de vorm van het vinden van bondgenoten. Ze wenden zich tot radicaal- en extreemrechtse formaties in de hoop op een grotere collectieve opbrengst van hun inspanningen waarmee ze de 'eigen' groep zo graag willen beschermen.

Tegelijkertijd is er een identiteitsmotief zichtbaar. Spanningzoekers maken voorafgaand aan hun toetreding deel uit van een groep waarmee ze een sterke binding voelen, al is dit gevoel eerder gebaseerd op gemeenschappelijke ervaringen (zoals gewelddadige confrontaties en weerstand die zij

vanuit de samenleving ervaren) dan dat er ideologische overeenkomsten zijn. Bij hun toetreding kiezen Spanningzoekers ervoor om opnieuw deel uit te maken van een subcultuur, alleen betreft het nu een radicaal- en extreemrechtse subcultuur in plaats van een provocatieve jeugdsbucultuur. Binnen hun nieuwe subcultuur wordt het wij-zij-gevoel verder gecultiveerd, wat tot verbroedering leidt. De 'zij' in het wij-zij-denken wordt langzaam preciezer. Aanvankelijk zijn Spanningzoekers tegen 'de rest van de wereld' en 'de maatschappij', maar het vijandbeeld wordt vernauwd naar bijvoorbeeld 'de zionisten', 'de Joden', 'moslims', 'migranten', 'de gevestigde politiek' en 'Europa'.

Spanningzoekers houden zich op het moment van toetreding weliswaar bezig met het idee van een grotere strijd, maar er is bij toetreding nog geen ideologisch motief. Op dat moment zijn er nog geen denkbeelden die zij actief willen uitdragen of doorgeven.

6.6 SPANNINGZOEKERS: ACTIEF BLIJVEN

In deze paragraaf zal worden beschreven hoe het activisten na toetreding vergaat. Om een beter inzicht te krijgen in waarom zij actief blijven, is het van belang om de weerbarstige praktijk te beschrijven. Spanningzoekers maken binnen de radicaal- en extreemrechtse beweging regelmatig een overstap van de ene naar de andere formatie. Tijdens hun activisme krijgen ze voortdurend te maken met twijfel, weerstand, ruzie, interne conflicten en periodes waarin zij meer of minder actief zijn (soms is dit bijvoorbeeld ook een praktisch gevolg van een baan, studie, of een relatie).

Zo stapte Olivier na ongeveer drie jaar uit de NVU, naar eigen zeggen wegens het gebrek aan actie en uit ergernis over de manier waarop de organisatie werd geleid. Samen met een paar anderen ging hij kort naar Blood & Honour, de skinheadbeweging die rond 2006 erg groot was. Daar hadden hij en zijn vrienden het al gauw gezien. 'We dachten: dát is echt een actiegroep. Maar dat viel in principe ook wel mee. Het was meer: bijeenkomstjes, concerten, zuipen. Daar zijn we weggegaan omdat er niet zoveel acties waren. En toen hebben we maar besloten om nergens meer echt bij te gaan. Maar we kenden ondertussen wel iedereen (binnen de beweging, NS) en ze wisten hoe wij in de omgang waren, dus wij kunnen overal terecht.'

Sindsdien behoort hij met enkele vrienden tot de 'partijlozen' en is hij een soort freelancer. 'Dat werkt het beste. Al die groepen hebben allemaal ruzie met elkaar. Iedere groep heeft zijn eigen haantje. Dit is makkelijker, want je

hoeft je nergens voor te verantwoorden. En niemand hoeft zich te verantwoorden voor jou.’

Ook Art (18-24, Formatie 1) besloot de NVU te verlaten en zelf iets op te zetten, net als Martin (25-40, Formatie 3). Rob (25-40, Identitair Verzet) zwierf langs verschillende formaties, tot hij met een paar mensen Identitair Verzet oprichtte.

Ideologie

Hoewel Spanningzoekers aanvankelijk geen ideologisch motief hebben, gaan zij zich na hun toetreding wel in ideologie verdiepen. Dit stelt hen niet alleen in staat om nog meer te provoceren; het helpt hen ook bij het verkennen van de nieuwe subcultuur waarbij ze zich hebben aangesloten. Jos (25-40, voorheen Formatie 4) dompelde zich er gretig in onder. ‘Van sociaal-darwinisme tot aan literatuur van het nationaalsocialisme zelf, de verheerlijking van *Mein Kampf*... Ik was ook heel erg geïnteresseerd in het hele Vikingen-Germaanse gedoe.’ Daarbij hielp het dat hij steun kreeg van een criminele familie, waarmee hij rond zijn zeventiende veel omging. ‘Wat ik thuis niet kon krijgen, kreeg ik daar. Ik kreeg van hen superveel erkenning: ik had gelijk. Ik werd nog net niet op de troon gezet. Ze steunden mij, mijn gedachtegoed, bestelden swastika-vlaggen, noem maar op. Het was lang leve de lol en lang leve de ideologie. We hadden een thuisbasis en konden daar borrels organiseren. Het was allemaal fantastisch.’

Van de acht voor dit onderzoek geïnterviewde Spanningzoekers zijn er vier nationaalsocialistisch (van wie Jos inmiddels dus niet meer actief is en ook niet meer nationaalsocialistisch is) en twee zijn er ‘identitair’.⁴⁴⁵ De overige twee hebben geen uitgesproken ideologie – ze delen sommige idealen maar willen vooral aan acties meedoen.

Ondanks deze ideologische verschillen koesteren alle geïnterviewden de wens voor wat zich het best laat omschrijven als ‘een blanke natie’ – al verschillen de gedachten over wie daarbij hoort en waar de landsgrenzen moeten komen. De een hoopt bijvoorbeeld dat Germaanse volkeren worden verenigd, een ander wil een samenvoeging van volkeren die de Nederlandse taal spreken, en een volgende meent dat ook Zuid-Afrika een bijbehorende kolonie moet worden.

De meeste Spanningzoekers geloven niet in politieke oplossingen en hopen op termijn op een revolutie waarbij het huidige democratische bestel omver wordt geworpen. Martin (25-40, Formatie 3) vindt het jammer dat er

in Nederland in plaats van een demonstratiecultuur meer een overlegcultuur is. En als er wel gedemonstreerd wordt, dan vindt Martin het veel te braaf omdat activisten niet meer doen dan met een spandoek ergens staan. Maar, zo voegt hij eraan toe, zelf wil hij hierin ook geen voortrekkersrol nemen. 'We (Martin en zijn vriendin, NS) hebben het eigenlijk best redelijk goed. We zitten dan wel thuis en hebben een uitkering, maar we hebben eigenlijk toch niet te klagen. We willen het ook niet riskeren om straks een paar maanden of een paar jaar achter de tralies te verdwijnen. Dan kunnen we niet actief zijn op de straat.' En stel dat ze ermee zouden weggomen? Ook dat ziet Martin niet zitten. 'Er moeten wel straffen zijn. Er moet orde, tucht en discipline in de maatschappij zijn.'

Jeroen (25-40, Identitair Verzet) denkt dat er een revolutie komt als gevolg van het vluchtelingenvraagstuk. 'En ik hoop het alleen maar. Ik ben echt blij als er een keer de pleuris uitbreekt. Door middel van revolutie kan er verandering plaatsvinden. (...) En ik denk dat het een identitaire revolutie gaat worden. Dat de natiestaten weer naar boven komen, die worden eigenlijk onderdrukt.'

Hoewel Spanningzoekers dromen van een revolutie en niet in politieke oplossingen geloven, voelen zij zich niet geroepen om iets te ontketen. Sommigen hebben geen zin om langere tijd vast te zitten, anderen denken dat Nederland er nog niet klaar voor is.

Hypothetisch leiderschap

Spanningzoekers verschillen niet alleen wanneer het gaat om de vraag wie bij de door hen gedroomde 'blanke' natie hoort, ze verschillen ook van mening als het gaat om de vraag hoe dat doel te bereiken. Wat zouden ze doen als ze morgen in een fictief scenario de leiding over Nederland zouden krijgen? Olivier (25-40, freelance): 'Als je dat wil zijn (de leider, NS), dan moet je wel zeker weten dat je iedereen achter je hebt. En niet meteen als een gek die net aan de macht is gekomen al je punten erdoorheen rammen. De ideale nationaalsocialistische heilstaat zal het niet meer worden, want dan moet er een hoop

445 Met 'identitair' wordt bedoeld dat er wordt gestreefd naar een homogeen volk binnen het gebied waar dit volk historisch gezien is gevestigd. In tegenstelling tot het nationaalsocialisme is dit niet op basis van ras, wel op basis van taal en afkomst. De identitaire beweging is kritisch op immigratie en de aanwezigheid van de islam in de samenleving, en keert zich tegen invloeden van buitenaf.

afgebroken worden. Als ik al mijn raciale standpunten erdoorheen zou moeten drukken, haha, dan wordt het toch echt een compleet bloedbad.'

Olivier zou als leider sport en cultuur stimuleren. En niets meer financieren wat volksvreemd is. 'Want het meeste is pas 50-60 jaar geleden gekomen. Dan zeggen ze (Marokkaanse en Turkse Nederlanders, NS): 'Wij zijn hier ook al generaties.' Maar dat is zo'n kleine druppel op de plaat ten aanzien van Noord-Europeanen die hier leven. Van mij mogen ze er allemaal uit. (...) Criminele buitenlanders sowieso meteen eruit. Alles wat er de laatste tijd is binnengekomen ook. Vrouwen, kinderen, de hele reutemeut. Ze spreken allemaal nog de taal, ze kunnen allemaal terug. Ik zou vooral zorgen voor de mensen die er dan nog zijn, en die het beste geven.'

Rob (25-40, Identitair Verzet) heeft een ander scenario in gedachten. 'Allereerst zou ik weer een sterk leger willen opbouwen, al dan niet met behulp van burgermilities. Als je ziet wat er in Brussel en Molenbeek gebeurt, die rellen die er in Frankrijk zijn waar bepaalde wijken *no-go areas* zijn, dan weet je dat het leger moet ingrijpen.' Rob zou ook de dienstplicht weer willen invoeren, zowel voor mannen als voor vrouwen. 'En ik zou toch werken aan repatriëring van mensen die niet het beste met ons voorhebben, zoals salafisten.' Dat zou hij desnoods willen crowdfunden, vertelt hij. 'Als je een inzamelingsactie zou houden om die terugreizen te bekostigen, dan zou je een hoop geld ophalen.'

Art (18-24, Formatie 1) wil 'sowieso de politiek helemaal opdoeken'. Hij wil een vorm van directe democratie, waarbij politici 'Nederlander' moeten zijn. Politici met bijvoorbeeld een Nederlandse nationaliteit en een Turkse achtergrond ziet hij niet als 'Nederlanders'. 'Ze blijven Turken, ze zullen altijd voor Turkije zijn.' Daarnaast wil hij uit de EU, en vindt hij dat de 'veramerika-nisering' moet stoppen.

Art zegt dat hij tegen geweld is, maar is niet altijd even consequent in zijn antwoorden. 'Ik ga geen onschuldige mensen kwaad doen. Maar ik zou er geen moeite mee hebben de trekker over te halen bij een stelletje zionisten in de Tweede Kamer of in Brussel. Dat zijn zionisten. Ik noem dat geen mensen... Die daar... Die hebben zoveel bloed aan hun handen. Overal. Vooral in het Midden-Oosten. Maar ook hier. Mijn stad is ook multicultureel. Dus als hier iemand wordt vermoord omwille van rassenhaat, dan is dat toch wel gekomen omdat zij (Tweede Kamerleden en Europarlementariërs, NS) ons willen forceren om een multiculturele stad te zijn.'

Activiteiten: demonstreren, bezetten en rekruteren

Ondanks de soms gewelddadige denkbeelden die Spanningzoekers hebben, zien zij voor zichzelf geen rol in het ontketenen van een revolutie. Maar ze vinden het wel degelijk belangrijk om voor hun gevoel iets te doen. Het is voor hen een manier van leven geworden waar ze voldoening uit halen.

Zo vertelt Olivier (25-40, freelance) dat hij twee keer per maand meedoet aan een activiteit, variërend van een folderactie of een demonstratie tot een moskeebezetting van Identitair Verzet en een knokpartij met extreemlinks. Hij is weleens een tijd minder actief geweest. 'Maar dan voelt het toch echt als een tenietdoening. Het voelt voor mij belangrijk om aanwezig te zijn en aan iets mee te kunnen doen.'

Wie een actie organiseert en hem belt, kan op hem rekenen. Het liefst sluit hij zich ergens bij aan. Maar soms zet hij zelf iets in gang, zoals het met vrienden verstoren van een extreemlinkse manifestatie. Dat hij en zijn vrienden dan ver in de minderheid zijn en soms behoorlijk wat klappen krijgen, deert hem niet. Ook neemt hij het voor lief dat hij er weer een aantekening op zijn strafblad bij krijgt.

Ook zijn Spanningzoekers erg actief met het rekruteren van nieuwe aanwas. De een rekruteert voor een brede beweging, een ander rekruteert alleen voor acties. Rob (25-40, Identitair Verzet): 'Ik doe liever iets met twintig man, zoals het tegenhouden van een megamoskee of een slot om het hek van Ibn Ghaldoun, dan dat ik bij een club zit die zich richt op heel veel leden (werwen, NS).'

Als nieuwe jonge mensen zich bij Olivier (25-40, freelance) melden omdat ze willen meedoen, probeert hij altijd een inschatting te maken. 'Je kan af en toe echt een bedreigende situatie tegenkomen. Dan snap ik dat mensen kunnen afhaken. Dus als wij nieuwe mensen meenemen op een actie, dan kijken we echt wel van: is het iets voor jou? Het moet met hun baan kunnen, ze moeten tegen de politie kunnen, weten wat hun rechten zijn. Er zijn heel wat mensen die er last van hebben gehad als ze met een foto in de krant kwamen. En die dan toch wel door het thuisfront teruggetrokken werden.'

Minder radicaal opstellen

Hoewel Spanningzoekers bij het rekruteren specifiek naar gelijkgestemden zoeken, zijn ze wel terughoudend wanneer ze hun boodschap proberen over

te brengen aan andersdenkenden – bijvoorbeeld wanneer ze willen aanhaken bij een buurtprotest tegen de komst van een noodopvang.

Dit betekent voor sommige Spanningzoekers dat ze zich in de continuering van het activisme niet meer als neonazi of skinhead uitdossen. Olivier (25-40) liet bijvoorbeeld zijn haar weer groeien en ging normale kleding dragen, omdat hij merkte dat hij dan makkelijker met mensen een gesprek kon aangaan. ‘Je wordt niet zomaar geaccepteerd, dus je moet zorgen hoe je jezelf voorstaat. De presentatie. Dat ze niet zeggen: ‘Hier, heb je die skinheads weer, die wild ondergetatoeëerden.’ Als je zorgt dat je een beetje normaal gekleed bent, dan tackel je de argumenten van een ander. Of de vooroordelen.’

Ook Rob (25-40, Identitair Verzet) veranderde zijn uiterlijk. ‘Op mijn achttiende had ik de switch gemaakt. Ik dacht: dit gaat zo niet werken, mensen kijken meer naar de boodschapper dan de boodschap. Dus ik voelde me er prettig bij als ik er gewoon netjes bij liep.’

Hoger doel

Vrijwel alle Spanningzoekers geven aan dat hun activisme een hoger doel is. Op een enkeling na hebben ze nooit overwogen om te stoppen. Daarmee zouden ze ‘zichzelf verloochenen’ en ze willen ‘tegen hun kinderen en kleinkinderen’ kunnen zeggen dat zij er in ieder geval ‘alles aan gedaan hebben’. Opvallend detail: ondanks de voortdurende verwijzingen naar eventuele kinderen en kleinkinderen, hebben er slechts twee daadwerkelijk kinderen. Een derde werd vader gedurende de onderzoeksperiode.

Rob (25-40, Identitair Verzet) heeft twee keer overwogen om te stoppen. De eerste keer was toen zijn familie het contact verbrak, maar hij kreeg er het netwerk van de beweging voor terug. De tweede keer was toen hij bij een formatie stopte (hij wil niet zeggen wat de reden daarvoor was). ‘Ik had al mijn ziel en zaligheid erin gestopt, bloed voor hen vergoten, mijn eigen bloed vergoten. Heftige gevechten op straat gevoerd met politieke tegenstanders, maar ook met tegenstanders in het algemeen. Toen dacht ik wel: ik heb er nu tien tot twintig jaar in gestopt, veel voor opgegeven, veel voor teruggekregen, maar ik richt me nu op mezelf.’

Rob kon het niet laten om soms vanaf de zijlijn wat advies te geven. ‘Ik spuide nog steeds actie-ideeën. Want dat ik er niet bij ben betekent niet dat er niks moet gebeuren.’ Zijn voorgenomen ‘actiepensioen’ was slechts van korte duur; hij deed al gauw weer mee.

Ook voor Jeroen (25-40, Identitair Verzet) is stoppen geen optie. ‘Het is een vervelende taak en het brengt heel veel woede en verdriet en teleurstelling mee. Maar ja, het moet nu eenmaal door iemand gedaan worden. (...) Ik zou mezelf niet in de spiegel kunnen aankijken als ik ermee stop. Het is een soort hoger doel of zo. Het is een soort strijd die ik voor toekomstige generaties wil verzetten en ik zou het laf vinden als ik ermee stop.’

Gewend aan ruzies

Als gezegd, de radicaal- en extreemrechtse beweging wordt gekenmerkt door onderlinge ruzies en afsplitsingen. Spanningzoekers lijken daar van alle geïnterviewden het minste moeite mee te hebben. Deels komt dit doordat ze vanuit hun subcultuur wel gewend zijn aan ruzies. Vaak proberen ze voor zichzelf een positie te realiseren waarin ze geen last hebben van alle ruzies en conflicten. Dat doen zij ofwel door een leidinggevende positie te verwerven waarin ze kunnen besluiten ruziezoekers eruit te gooien, ofwel door freelance te opereren en zich van alles afzijdig te houden.

Pim (25-40, freelance) leerde bij de demonstratie van Pegida mensen van DTG/NV kennen. ‘Ze wilden me gelijk een bestuursfunctie geven, maar dat heb ik nog kunnen afhouden. Ik ben meer van de acties.’ Pim zegt zelf dat hij niet denkt dat hij er ooit mee kan stoppen. ‘Het zit zo diep. Ik ga ermee naar bed en ik sta ermee op. Nationalisme is niet echt een jas die je aan de kapstok kunt hangen. Het is een beetje een vloek af en toe.’ Tegelijkertijd heeft het hem naar eigen zeggen ook een doel in het leven gegeven. ‘Maar dat doel ligt wel heel ver weg.’

Spanningzoekers weten vaak ruzies binnen de beweging te overstijgen en hebben niet zoveel moeite met ideologische verschillen – ook omdat ze eraan gewend zijn dat zij zelf degenen zijn die doorgaans aan de meest extreme kant van het spectrum staan. Ze begrijpen dat niet iedereen er hetzelfde over denkt en zien andere activisten toch als ideologische en pragmatische medestanders.

6.7 SPANNINGZOEKERS: MOTIEVEN OM ACTIEF TE BLIJVEN

In de vorige paragraaf is beschreven hoe het Spanningzoekers vergaat nadat zij actief worden. Wat opvalt is dat ook hun motieven na toetreding veranderen. Zo verandert het instrumentele motief van het leiden van een spannend leven naar het streven naar verandering. Spanningzoekers verlangen naar ‘een blanke

natie' en willen ofwel een bredere beweging of voorhoede creëren en die rijp maken voor het moment dat de revolutie daadwerkelijk uitbreekt, of ze zijn op zoek naar jonge rekruten die hen kunnen ondersteunen met acties.

Het rekruteren heeft overigens ook een ideologisch motief. Spanningzoekers hebben het idee dat hun waarden zowel vanuit de samenleving als binnen de beweging onder vuur liggen. Hun activisme stelt hen in staat om op basis van hun eigen denkbeelden een levensstijl te creëren. Door te rekruteren kunnen ze hun ideeën en levensstijl overdragen aan de volgende generatie activisten. Daarbij is hun activisme inmiddels ook een manier van leven geworden die hen in staat stelt om hun denkbeelden uit te dragen en over te dragen.

Ook is er een identiteitsmotief waar te nemen. Geïnterviewden zijn na toetreding niet meer zozeer bezig met de jeugdsubcultuur waar zij eerst bij zaten, maar juist met 'het blanke ras' en de radicaal- en extreemrechtse beweging an sich – zelfs al is binnen het radicaal- en extreemrechtse landschap een deel van de activisten het niet met hen eens. Zij zien zichzelf als degenen die voor de 'wij-groep' opkomen. Ze ontleen daar een positieve identiteit aan en dat geeft hen voldoening – wat voor hen ook de reden is dat ze ondanks twijfel toch blijven doorgaan.

6.8 SPANNINGZOEKERS: KOSTEN EN BATEN

Vanuit de eerdergenoemde instrumentele motieven bezien ligt in het activisme een rationaliteitsprincipe besloten: mensen zijn geneigd deel te nemen aan collectieve acties wanneer de baten opwegen tegen de kosten. Activisten steken tijd, geld en energie in hun activisme en willen daarmee bepaalde doelen behalen. Tegelijkertijd blijkt uit dit hoofdstuk dat weinig geïnterviewden optimistisch zijn gestemd over het behalen van hun doelen. Waarom gaan zij dan toch door met hun activisme? In deze paragraaf zal worden gekeken naar de kosten en baten van hun activisme.

Materiële kosten

De kosten van het activisme kunnen worden onderverdeeld in materiële, sociale en identiteitskosten. Alle geïnterviewde Spanningzoekers geven aan materiële kosten te maken voor hun activisme: ze steken er tijd en geld in. Daarbij gaat het geld met name op aan het maken van spandoeken, folders, stickers, T-shirts en het vervoer naar acties.

Sociale kosten

Daarnaast krijgen zij te maken met sociale kosten, zoals de eventuele reactie van familie, partners, vrienden, bekenden en werkgevers. Toch hebben zij weinig last van stigmatisering en verkeren ze evenmin in een sociaal isolement. Ouders en werkgevers steunen de acties van Spanningzoekers niet, maar wijzen hen doorgaans niet de deur. Slechts een van hen (naam en delict weggelaten in verband met herleidbaarheid) geeft aan dat zijn activisme blijvend problemen oplevert met werkgevers en familie. Nadat hij had vastgezetten stelde zijn familie hem voor de keuze: je vrienden of wij. 'En ik had mijn sociale vangnet binnen de beweging, dus ik dacht: oké, doe! Mijn vader heeft op die manier heel veel bruggen achter me verbrand.' Sinds zijn veroordeling circuleert zijn naam op internet. 'Ik heb vooral tijdelijke banen. Wanneer het vaste contract in zicht is, is er altijd wel een leidinggevende die vraagt: 'Heb je even?' Dan weet ik dat ze mijn naam hebben gegoogeld en dat ik mijn spullen kan pakken.'

Maar de meesten geven aan dat zij geen hinder ondervinden als gevolg van hun activisme, of ze wisten voor zichzelf een positie te creëren waarin het activisme geen probleem is – bijvoorbeeld door via een uitzendbureau te werken. Martin (25-40, Formatie 3) is afgekeurd, maar werkte eerst in loondienst. 'Ik liep gewoon met mijn tatoeages (met extreemrechtse symbolen, NS) in het zicht. Als ze daar niet tegen konden, dan was dat prima. Dat mag. Het is ook hoe je jezelf opstelt en gedraagt. Sta je te sieg-heilen op je werk en denk je dat je buitenlanders in elkaar moet slaan – wat vaak het beeld is dat mensen van je hebben en dat totaal misplaatst is – dan ligt het aan jezelf. Dat is provoceren. Maar dat neemt niet weg dat er mensen zijn die er wel moeite mee hebben dat jij nationaalsocialist bent.' Nadat hij een paar keer werd ontslagen, besloot hij voor zichzelf te beginnen. Opdrachtgevers vonden zijn tatoeages en overtuigingen niet bezwaarlijk.

Olivier (25-40, freelance) heeft nog nooit moeilijkheden ondervonden als gevolg van zijn activisme. 'Als je er niet over praat op het werk en ze leren je eerst kennen, dan zien ze gewoon: dat is een aardige jongen, die werkt hard, die weet waar hij het over heeft. En dan zien ze je een keer – bam! – met een actie op tv. En dan is het: 'O, dat hadden we niet van jou verwacht.' Dan leg je het gewoon uit. Dan leg je het thema uit van die dag. Dat is allemaal niet zo moeilijk. En dan zien ze dat het iedere keer goed gaat, ook als je wordt opgepakt.' Dat hij nationaalsocialist is, vertelt hij er dan niet bij. 'Nee, dat hoeft ik er niet bij te zeggen. Je moet wel weten wat je vertelt.'

De houding van partners is wisselend. De nog actieve Spanningzoekers in dit onderzoek (Jos dus uitgezonderd) hebben tijdens de onderzoeksperiode allemaal een relatie. In drie gevallen delen de partners dezelfde ideologie en zijn zij ook actief. Andere geïnterviewden geven aan dat hun vriendinnen hen wel steunen, maar niet heel actief zijn. Zo was de vriendin van Jeroen (25-40, Identitair Verzet) in het najaar van 2015 mee naar een demonstratie. 'Dat was puur recreatief. Het was zondag. Ik ging daar naartoe en zij ging mee. Even kijken. Ze is het er wel mee eens. Voor ze mij leerde kennen had ze er überhaupt niet over nagedacht.' De partners die er niet hetzelfde in staan, vinden het gedachtegoed niet problematisch. De vriendin van Olivier (25-40, freelance) zegt zelf: 'Ik ben meer nationalistisch, niet zo in het extreme als Olivier. Van mij hoeft niet iedereen het land uit.'

De moeder van Martin (25-40, Formatie 3) was het lange tijd niet met zijn activisme eens, maar is bijgedraaid. 'Dat heeft jaren geduurd. Maar nu zegt ze: 'Misschien ben je toch niet zo gek geweest als we altijd dachten.'

Alle geïnterviewde Spanningzoekers geven aan dat zij nog vrienden buiten de beweging hebben; soms omdat ze die nog van vroeger kennen, of omdat ze die via een hobby (zoals vissen) hebben leren kennen. Dat betekent overigens niet dat ze niemand verliezen. Drie van de acht geïnterviewden zeggen wel degelijk individuele vriendschappen te zijn kwijtgeraakt. Maar niemand heeft bijvoorbeeld problemen met burens. Martin (25-40, Formatie 3): 'Nationaalsocialisme houdt ook in dat je mensen helpt. We hebben vorig jaar een overstroming in de straat gehad. Alle huizen waren ondergelopen. Dan loop ik naar zolder en pak mijn pomp om mensen te helpen met het leegpompen van hun kelders en woningen.'

Identiteitskosten

Naast de materiële en sociale kosten zijn er ook nog de identiteitskosten. Hebben de geïnterviewde Spanningzoekers last van stigmatisering, morele afkeuring of een negatieve identiteit? Zelf zeggen ze van niet. De problemen die ze ondervinden zijn meer van praktische aard. Art (18-24, Formatie 1) ergert zich eraan dat hij hinderlijk wordt gevolgd door de politie: 'Ik ben drie keer gepakt voor bier drinken in de binnenstad. Ik kreeg zes maanden een gebiedsgebod. Het is pure pesterij. De politie kwam anderhalve maand terug bij de reclassering melden dat ik moest dimmen op Facebook, terwijl ik opkom voor het volk. Laat ze inbraken aanpakken.'

Volgens Art noemt de politie hem een ‘radicaal-rechtse ronselaar’. Ook mensen met wie hij omgaat, worden volgens hem aangesproken. ‘Ze wouden in kaart brengen wie ik was. (...) En ja, tuurlijk neem ik jongeren op of neem ik ze mee. Of ik geef ze wat, stickers bijvoorbeeld. En wat ze daarmee willen doen, moeten ze zelf maar weten. Dat ziet de politie als een zorgelijke ontwikkeling.’

Geïnterviewden die met hun naam in de media komen of op het internet worden genoemd, zeggen niet bang te zijn voor de gevolgen. Alleen Jeroen (25-40, Identitair Verzet) zegt er wel enigszins rekening mee te houden. ‘Het liefst zou ik vooraan lopen (bij demonstraties, NS). Maar dat doe ik niet. Gewoon puur om mezelf te beschermen en de mensen om me heen. (...) Liefst zou ik niet meer hoeven werken – dat je dat soort dingen voor elkaar hebt en op de voorgrond kan treden, en dat het allemaal toch niet uitmaakt. Maar ja, dat kan gewoon niet.’

Materiële baten

Ook de baten kunnen worden opgedeeld in materiële, sociale en identiteitsbaten. Allereerst kunnen er materiële baten zijn, zoals het krijgen van een baan of het ontvangen van geld. Dat is niet het geval bij de geïnterviewde Spanningzoekers. Niemand wordt er rijker of beter van, noch houden geïnterviewden er een carrière aan over.

Sociale baten

Wel zijn er sociale baten, zoals vriendschap, carrière binnen de beweging en verantwoordelijkheden. Vrijwel alle geïnterviewden geven aan vriendschappen binnen de beweging te hebben gesloten. Oliver (25-40, freelance) en Art (18-24, Formatie 1) hebben zo hun beste vrienden leren kennen. Geen van de Spanningzoekers zegt te vrezen voor het verlies van vriendschappen wanneer ze met het activisme zouden stoppen. Ook hebben ze allemaal als gevolg van hun activisme meer verantwoordelijkheden gekregen en zijn ze binnen de beweging opgeklommen, iets dat ze als positief ervaren. De meesten zouden nog meer tijd willen besteden aan hun activisme.

Identiteitsbaten

Tot slot zijn er identiteitsbaten, zoals een positief zelfbeeld, het ontstijgen van het stigma, het hebben van een substituuutfamilie, en het gevoel hebben een rol

van betekenis te spelen. De geïnterviewde Spanningzoekers zijn, op een enkeling na, niet bang voor het stigma. De openheid waarmee ze actief zijn, beschouwen ze als bevrijdend. Ze zien vooral veel anderen om zich heen die zich zorgen maken om de reacties van werkgevers en de omgeving, terwijl zij zelf het idee hebben dat ze als het ware vrij van last kunnen meedoen aan acties en iets doen wat veel andere activisten niet durven. Vaak kijken Spanningzoekers na afloop van een actie wat de reacties zijn op sociale media.

Martin (25-40, Formatie 3) denkt er niet over om zich anders voor te doen: ‘Wij vinden dat dit de enige goeie weg is. Dus dan hoort dat erbij. Als dat is wat je moet doen, dan moet je dat gewoon doen. Dan moet je niet gaan lopen janken of zeiken. Dan moet je met opgeheven hoofd doorlopen.’

Zoals in de vorige paragraaf al is beschreven, halen Spanningzoekers voldoening uit wat ze doen. Rob (25-40, Identitair Verzet) meent dat kleinere persoonlijke doelstellingen wel degelijk worden behaald. ‘Simpel voorbeeld: extreemlinks ging demonstreren in Leiden tegen Zwarte Piet. Die probeerden het kinderfeest te verpesten. We hebben ze toen geblokkeerd en overstemd. Ik denk: nou, dat hebben we goed gedaan.’

Art (18-24, Formatie 1) hield een Project X-achtig feest dat uit de hand liep. De Mobiele Eenheid was ervoor nodig om het feest te stoppen. Ook dat ziet hij als het behalen van een persoonlijke doelstelling en verzet tegen ‘het systeem’. ‘Je strooit toch een beetje zand in de radar.’

6.9 SPANNINGZOEKERS: OVERIGE OBSERVATIES

In deze paragraaf worden observaties besproken die in de andere paragrafen niet aan bod komen. In de gesprekken met Spanningzoekers zijn drie zaken opgevallen: hun neiging tot leiderschap, de rol van het internet, en hoe ze zich staande houden tussen mensen die minder radicaal zijn dan zij.

Neiging tot leiderschap

Wat opvalt is dat de helft van de Spanningzoekers al gauw na hun toetreding binnen een groep of formatie een positie krijgt waarin zij een leidende rol hebben. Soms worden zij hiervoor gevraagd, maar meestal is het iets dat hen natuurlijk ligt.

Van de acht geïnterviewde Spanningzoekers hebben er vijf een bestuursfunctie, of hebben zij die in het verleden gehad (Jos is bijvoorbeeld gestopt en

ook Olivier heeft geen bestuursfunctie meer), en staan er ten tijde van het interview vier aan het hoofd van een formatie.

Rol van het internet

De geïnterviewde Spanningzoekers zijn allen landelijk actief en beperken zich niet tot een regionale groep. Wat opvalt is dat zij niet zozeer op lokaal niveau socialiseren door met gelijkgestemden te borrelen of naar concerten te gaan. Ze houden vooral via internet contact met gelijkgestemden elders in het land. Olivier (25-40, freelance): ‘Tegenwoordig is veel op internet gericht. De aanwas komt met internet binnen, de doelgroep zit op internet, de donaties worden met internet binnengehaald.’

Ook speelt internet volgens Olivier een belangrijke rol als het gaat om het krijgen van aandacht voor acties. ‘Je kan met heel weinig mensen nu veel mensen bereiken. Vóór internet kon dat niet. Dan moest je net een journalist kennen of een blad waarvan je zeker wist: die gaan hierover schrijven. Anders kon je gewoon doodgezwegen worden. Dat is zonde, natuurlijk.’

Daarnaast speelt internet en moderne communicatie zoals WhatsApp een belangrijke rol in het mobiliseren van mensen. Olivier kreeg vroeger bij acties een parkeerplaats door waar hij heen moest rijden. Vaak hoorde hij daar pas wat de precieze bedoeling was. ‘Wat dat betreft is het internet wel fijn, dat je ook echt kan zien wanneer er wat gaat komen.’

Tot slot is het internet voor geïnterviewden een belangrijke bron wanneer het gaat om ideologische vorming. Geen van hen zegt nog traditionele media te volgen. Jeroen (25-40, Identitair Verzet): ‘Wij zijn de eerste generatie die zijn eigen wereldbeeld kan bepalen, eigenlijk. En dat is wel een hele grote winst van jongeren tegenwoordig.’ Voor sommige Spanningzoekers is het internet ook een bron van informatie wanneer het gaat om het vormen van alternatieve theorieën over de aard, omvang en het eventuele bestaan van de Holocaust.

Omgaan met anderen

Binnen de radicaal- en extreemrechtse beweging zijn Spanningzoekers doorgaans qua gedrag en ideologie de meest extreme activisten van allemaal. Toch botsen zij maar zelden met anderen, omdat ze zich makkelijk aanpassen aan de formatie waarmee zij een actie doen. Olivier is antisemitisch en nationaal-socialist, iets dat Identitair Verzet officieel niet is. Identitair Verzet is anti-islam

maar niet uitgesproken antisemitisch. Wringt het niet dat Olivier meedoet aan hun acties? De leiding van Identitair Verzet zegt geen moeite te hebben met de ideologische verschillen ten aanzien van sommige geharde activisten die hen helpen, zoals Olivier. ‘Zolang ze zich aan onze regels houden, hebben we er geen problemen mee.’ Dat ‘aan de regels houden’ betekent in de praktijk vooral: geen extreemrechtse symbolen, geen Hitlergroet tijdens een actie, en zorgen dat je Identitair Verzet geen reputatieschade toebrengt.

Geïnterviewden voelen zich dan ook meer verbonden met het netwerk waarin ze zitten dan met een specifieke formatie. Edze (25-40, DTG/NV) wordt in 2018 actief bij Voorpost, terwijl hij daarvoor nog nooit interesse heeft getoond in het Grootneerlandisme. Ook is hij in 2018 actief voor verschillende formaties, waaronder Identitair Verzet, Identitair Nederland (gestart in 2018) en kleinere collectieven. Het zijn geen ideologische keuzes, zegt hij. ‘Ik steun eigenlijk alle bekende partijen en een paar kleine, doeltreffende acties. Ik kom waar het nodig is.’ Of hij iets voor een formatie doet, hangt volgens Edze vooral af van met wie hij de actie doet. ‘Ik ben een trouwe pup en omring me graag met mensen die ik blind kan vertrouwen.’

Exit

Hoewel in dit onderzoek het proces van uittreding niet centraal staat, is het wel degelijk relevant om gestopte activisten zelf aan het woord te laten over hun vertrek. Jos (25-40, voorheen Formatie 4) is in 2008 gestopt, na vier jaar actief te zijn geweest. De beslissing om te stoppen nam hij nadat hij in twee gevallen werd geconfronteerd met de nadelen van zijn activisme en levensstijl. Hij wilde zijn hele leven al bij de Koninklijke Landmacht en bij de toelatingsprocedure vertelde hij bij het psychologisch onderzoek over zijn extreemrechtse denkbepelden. ‘Gewoon in mijn enthousiasme wat losgebrand.’ Hij werd doorverwezen naar iemand van de Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (MIVD) en herhaalde zijn standpunten. ‘Met alle gemak en bravoure. Niks aan de hand. Dacht ik.’

De MIVD’er kwam bij hem thuis langs voor een tweede gesprek. ‘Toen kwam hij met een lijst opmerkingen die ik de laatste drie tot vier jaar op internet zou hebben geplaatst. Ik schrok me rot. Alle aliassen, nicknames, alles wist hij van me. Wat ik op welk forum had gezegd. Leg dat maar eens uit. Op basis daarvan hebben ze gezegd: ‘Wij laten jou niet bij Defensie, want jij vormt een bedreiging. Het is niet vertrouwd om jou met ons materieel om te laten gaan.’

Zelf vond Jos de afwijzing wel legitiem, en achteraf gezien denkt hij dat het zelfs bijdroeg aan zijn deradicalisering. Eerder in dit hoofdstuk vertelde hij al dat hij veel over de vloer kwam bij een criminele familie. Deze familie maakte zich onder meer schuldig aan overvallen, inbraken en grootschalige diefstallen. Jos stond een keer op de uitkijk bij een inbraak die later door de politie werd gelinkt aan het criminele gezin.

In ruil voor strafvermindering noemde de familie zijn naam. Jos werd door de politie van zijn bed gelicht. Eerder was hij al met de politie in aanraking gekomen vanwege een mishandeling en een knokpartij. Beide keren kwam hij weg zonder strafblad. Maar zijn activisme en provocatieve en criminele gedrag begonnen vooral als een last te voelen. Jos: 'Ik zag in het grote plaatje: dit levert mij niks op, en het beperkt me alleen maar. Het begon te voelen als een blok aan mijn been. Het haatdragende karakter de hele tijd, het altijd over je schouder moeten kijken omdat je er zo bij wil lopen. Ik dacht: dit matcht niet met je als persoon, met wat je in je opvoeding hebt meegekregen.'

Hoewel hij naar eigen zeggen een kick kreeg van het spannende leven, voelde hij ook schaamte. 'Ik heb destijds heel hard gelachen toen we in de trein zaten. Die begon net te rijden en een jongen van ons schreeuwde naar een donkere man op het perron: 'White Power, Nigger!' Ik heb zo hard gelachen, maar daarna dacht ik wel: dit is eigenlijk te erg voor woorden. Hoe bekrompen kun je zijn?'

De kosten wogen voor Jos niet meer op tegen de baten. Hij liet het contact verwateren. Zijn 'echte vrienden', die hij vanuit zijn jeugd kende, had hij al een tijd niet gezien sinds hij extremer werd. Zij waren bereid de vriendschap te herstellen. Jos schat dat 75 tot 80 procent van de jongens met wie hij in zijn activistische periode omging ook niet meer bij radicaal- en extreemrechts zit. 'Je groeit, je ontwikkelt je, je krijgt nieuwe inzichten. En ik geloof dat het een beetje bij die leeftijd hoort. Het is een beetje tunnelvisie, hè?'

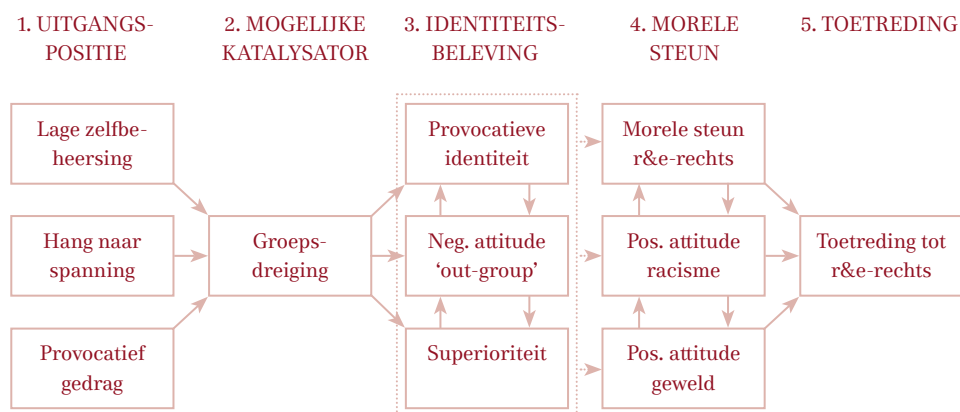
6.10 CONCLUSIE

In dit hoofdstuk is de route van de Spanningzoeker beschreven. Doorgaans verkeren zij in hun tienerjaren in een subcultuur waarin het draait om provocerend gedrag en gewelddadige confrontaties met rivaliserende groepen (vaak gaat het hier om groepen met een migratieachtergrond). Hun uitgangspositie wordt gekenmerkt door provocatief gedrag, een hang naar spanning en een lage zelfbeheersing. Vervolgens vormt het idee dat de 'eigen' groep wordt bedreigd (ingegeven

door een interesse in geschiedenis of politiek) een (mogelijke) katalysator. Dit zorgt voor een identiteitsbeleving waarbij geïnterviewden positief tegenover de eigen groep komen te staan en zichzelf een provocatieve identiteit aanmeten, zeer negatief denken over de 'out-group' en een superioriteitsgevoel koesteren. Voorafgaand aan toetreding koesteren zij morele steun voor radicaal- en extreem-rechts en hebben zij positieve attitudes ten aanzien van racisme en geweld.

Dit proces is weergegeven in onderstaand conceptueel dynamisch model dat verder dient te worden onderzocht – al moet worden benadrukt dat dit model niet alleen is gevormd aan de hand van empirische data uit dit onderzoek, maar ook wordt ondersteund door eerdere inzichten uit bestaande theorieën en onderzoeken.

Model 6.2 Route van de Spanningzoekers

Vervolgens is in dit hoofdstuk beschreven hoe het Spanningzoekers vergaat nadat zij zijn toegetreden, waarbij zij onder meer vaak de overstap maken van de ene formatie naar de andere en waarbij zij vaak zelf acties initiëren of een leidersrol op zich nemen. Wanneer het gaat om motieven van toetreding en continuering van het activisme, is in dit hoofdstuk voor Spanningzoekers in kaart gebracht welke motieven een rol spelen.

Model 6.3 Motieven van Spanningzoekers voor en na toetreding

	INSTRUMENTEEL	IDENTITEIT	IDEOLOGISCH
VOOR TOETREDING	Spannend leven realiseren, grotere collectieve opbrengst van inspanningen	Positieve identiteit die wordt ontleend aan opkomen voor de 'eigen' groep	N.v.t.
NA TOETREDING	Streven naar 'een blanke natie'	Positieve identiteit die wordt ontleend aan opkomen voor de 'eigen' groep	Levensstijl creëren op basis van ideologie. Overdragen van waarden op jongere generatie activisten

Wanneer dit wordt vergeleken met eerdere inzichten uit de literatuur, dan zijn er overeenkomsten te zien. Zo is het provocatieve gedrag en de hang naar spanning sterk terug te zien bij de geïnterviewden in het onderzoek van Van der Valk en Wagenaar. Daarbij kan de zucht naar sensatie voortkomen uit gebrek aan zingeving. Dat sommige jongeren zich bij radicaal- en extreemrechts aansluiten vanwege uitzicht op geweld, is ook iets wat wordt onderschreven in het onderzoek van Feddes et al.⁴⁴⁶

Daarnaast sluit de route van toetreding aan op Lindens omschrijving van de toetreding van de 'Revolutionair' en bij Billigs 'Man of Violence'.⁴⁴⁷ Zo wordt ook bij Lindens Revolutionairen het activisme op den duur een manier van leven en ontstaan het 'wij-zij-gevoel' en de verbroedering als gevolg van gewelddadige confrontaties met zelfgekozen politieke tegenstanders. Tegelijkertijd wijst Linden als mogelijke katalysator aan dat de door haar geïnterviewde Revolutionairen toetreden tot radicaal- en extreemrechts omdat ze zich realiseren dat ze meer in hun mars hebben dan enkel provoceren. Vervolgens worden zij actief bij radicaal- en extreemrechtse politieke partijen. In dit onderzoek leidde met name het gevoel van groepsdreiging ertoe om meer te doen dan alleen op lokaal niveau te provoceren.

Vergeleken met Billigs 'Man of Violence' is bij de Spanningzoekers in dit onderzoek eenzelfde roekeloosheid, hooliganisme en slechte controle van

446 Van der Valk en Wagenaar (2010), Feddes et al. (2015)

447 Linden (2009), Billig (1978)

emoties te zien. Billig wijt het agressieve gedrag van de ‘Man of Violence’ aan het feit dat geïnterviewden hun diepe vaderlandsliefde niet kunnen uiten. Maar bij de geïnterviewde Spanningzoekers heeft het agressieve gedrag aanvankelijk meer van doen met een lage zelfbeheersing, zoals onder meer De Waele beschrijft in zijn onderzoek.⁴⁴⁸ In het conceptuele model van De Waele wordt echter voorbijgegaan aan het aanwezige gevoel van groepsdreiging – dat mede is ingegeven door alle gewelddadige confrontaties en mogelijk leidt tot een cultivering van een provocatieve identiteit. Dat die provocatieve identiteit een rol van betekenis speelt, blijkt ook onder meer uit het werk van Bjørge, die verschillende combinaties van redenen ziet waarom mensen toetreden tot radicaal- en extreemrechts, waaronder provocatie en boosheid, een hang naar avontuur en spanning, en jeugdige rebellie en zich afzetten tegen de samenleving. Of zoals Bjørge zelf schrijft: ‘Youth rebels go to the right.’⁴⁴⁹

Hoewel het geen meegenomen variabele is omdat het slechts voor een deel van de geïnterviewden geldt, valt op dat de familiesituaties van sommige Spanningzoekers overlapt met wat Kimmel beschrijft.⁴⁵⁰ Die constateerde dat veel Zweedse neonazi’s zich in hun tienerjaren vervreemd en ontmand voelden. Kimmel wijt dit deels aan zwakke familiebanden en pestgedrag, hoewel in dit onderzoek de vervreemding van familie soms ook een gevolg was van het eigen gedrag, dat weer leidde tot ruzies thuis. Wel kwam bij een deel van de geïnterviewde Spanningzoekers naar voren dat zij in hun tienerjaren een sterk gevoel van onveiligheid koesterden, of dit nu was door rivaliserende jeugdgroepen, een gevoel ‘anders’ te zijn dan de rest of een onveilige thuissituatie, iets dat Pilkington in haar onderzoek ook constateerde bij leden van de English Defence League en ook Wipperman et al. aanstippen.⁴⁵¹

Voor wat betreft groepsdreiging als mogelijke katalysator zijn inzichten van toepassing uit de *social identity theory*, met name wanneer het gaat om conflicten met rivaliserende groepen die leiden tot een versterking van het identificatieproces – waarbij de eigen groep maximaal positief afsteekt ten aanzien van andere groepen.⁴⁵² Het gevoel van groepsdreiging is voor Spanningzoekers met name een (persoonlijke) veiligheidskwestie. Qua gedrag en ideologie van de

448 De Waele (2015)

449 Bjørge (2002a), p. 8

450 Kimmel (2007)

451 Pilkington (2016), Wippermann et al. (2002)

452 Zie onder meer Turner (1975), Tajfel (1978), Tajfel en Turner (1979), Duckitt en Mphuting (1998)

geïnterviewden is er een overlap te zien met wat Bjørge omschrijft als ‘raciale revolutionaire groepen’: neonazistische groepen waarbij de leden al op jonge leeftijd (tussen de 13 en 18 jaar) toetreden en waarbij het in groepsverband plegen van geweld een manier van leven wordt.⁴⁵³ Dat dit geweld een tweeledige functie heeft, is eveneens te zien bij het onderzoek van Wippermann et al. (2002): enerzijds bevredigt het de behoefte aan een spannend leven, anderzijds versterkt het de onderlinge band.⁴⁵⁴ Tegelijkertijd is de neonazi-subcultuur hier lang niet zo sterk als voor de geïnterviewden in het onderzoek van onder andere Wippermann et al., waarbij socialisatie ook plaatsvindt via neonazi-concerten en festivals.

Vanuit de *social movement theory* bezien helpt het activisme Spanningzoekers om op instrumentele wijze vorm te geven aan het spannende leven waar zij naar verlangen.⁴⁵⁵ Ook in het onderzoek van Rommelspacher komt terug dat alleen provocatie niet genoeg is voor toetreding: de neiging tot provocatie wordt door haar geïnterviewden gecombineerd met een behoefte aan protest en politieke oriëntatie.⁴⁵⁶

Na de toetreding omarmen zij ook maatschappelijke en politieke doelstellingen die zij willen bewerkstelligen. Dat is ook de reden dat Spanningzoekers doorgaans in gedrag rustiger worden naarmate ze langer bij radicaal- en extreemrechts zitten, iets wat Van den Bos et al. ook observeerden.⁴⁵⁷ Ze realiseren zich dat ze hun doelen niet halen en de steun van het brede publiek niet krijgen wanneer ze blijven provoceren en/of geweld blijven gebruiken. Sommige geïnterviewden zeggen er ook niet meer achter te staan – al zullen ze er niet snel voor weglopen.

Wat opvalt is dat de geïnterviewde Spanningzoekers vrij somber zijn over de haalbaarheid van hun doelen. Ook levert het activisme hun naar eigen zeggen de nodige teleurstellingen op. Desalniettemin is het activisme voor hen een vorm van zingeving, waarbij ze zichzelf kunnen blijven motiveren door kleinere doelen te stellen (zoals het doel van een eenmalige actie) en door het activisme als een hoger doel op zichzelf te beschouwen. De positieve identiteit die zij ontleen aan hun activisme en het hechte netwerk dat zij binnen de radicaal- en extreemrechtse beweging opbouwen, zorgt ervoor dat zij ondanks alle tegenslagen blijven doorgaan.

453 Bjørge (1997)

454 Wippermann et al. (2002)

455 Klandermans en Mayer (2006), Linden (2009)

456 Rommelspacher (2006)

457 Van den Bos et al. (2009), p. 84-85

